

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדַּת יָמִים HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֶׁת הַשָּׁבוּעַ וַיְחִי תִשְׁעִים

שרות בצבא ישראל ויוחסין (חלק ב')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

דברינו לפרשת ויגש, הבאנו מספר דוגמאות מהכתובים לכך, שחיילים זרים שרתו בצבאו של דוד המלך. חז"ל דנו בסוגייה זו במסכת קידושין. נביא את הדברים, נפרש ונדון בהם: במשנה מצינו:

"הנושא אשה כהנת, צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה.... אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה, ולא מן הדוכן ולמעלה, ולא מן הסנהדרין ולמעלה. וכל שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים וגבאי צדקה - משיאין לכהונה ואין צריך לבדוק אחריהן. ... רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך" (דף עו ע"א).

ובסוגייה (שם ע"ב) מבררת הגמרא את דעתו של רבי חנינא בן אנטוניוס: "אמר רב יהודה אמר שמואל: בחיילות של בית דוד (שהיו באים בחלוקה חדש בחודש וחוזרין חלילה, ... וכותבין בשמות משפחת פלוני ופלוני בחדש פלוני והיו זהירין לייחסן מכל מום - רש"י) הרמב"ם בפירוש המשניות פירש: "ואסרטיא של מלך, פנקס צבא המלחמה שהיו עם מלכי בית דוד". אמר רב יוסף: מאי קרא? (היכן הדברים רמוזים בני"ך, והתשובה היא) פֶּל אֶלֶה בְּנֵי אֶשֶׁר רָאִשֵׁי בֵּית הָאָבוֹת פְּרוּרִים גְּבוּרֵי חַיִּלִּים רָאִשֵׁי הַנְּשִׂאִים וְהַתִּיחָשִׁם בְּצָבָא בְּמִלְחָמָה מְסַפְרִים אֲנָשִׁים עֲשָׂרִים וְשֵׁשָׁה אֶלְפֵי (דבחי"א פרק ז' מ). (שואלת הגמרא מדוע בדקו את הייחוס של הלוחמים) וטעמא מאי? (ומתרצת) אמר רב יהודה אמר רב: כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן. (מקשה הגמרא, איך יתכן שרק חיילים מיוחסים שרתו בצבא דוד והרי ברשימות הגבורים מופיעים גם אלה שלא היו מיוחסים) והאיכא צלק העמוני? (שמו"ב פרק כ"ג לו, דבחי"א פרק י"א לט) מאי לאו דאתי מעמון! לא, דיתבי בעמון (שהיה גר בארץ עמון אבל היה יהודי מיוחס). והאיכא אוריה החתי? (שם, שם לט. שם, שם מא, זאת בנוסף להופעתו בשמו"ב פרק י"א), מאי לאו דאתי מחת! (כני"ל) לא, דיתבי בחת (אבל היה יהודי מיוחס). והאיכא אתי הגיתי? (שמו"ב פרק ט"ו יח-כב) וכי תימא, הכי נמי דיתבי בגת (ואם תתרחך כני"ל שאיתי הגתי היה יהודי מיוחס שגר בגת), והא אמר רב נחמן: אתי הגיתי בא ובטלה! (במס' עבודה זרה (דף מד ע"א) בא אתי הגיתי שהיה עובד כוכבים ובטלה לעבודת כוכבים של עטרת מלכם והוא שם (שיקוף עמונים-רש"י). וז"ל הסוגיא שם: "דרב הונא רמי, כתיב: וַיַּעֲזְבוּ שָׁם אֶת אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ דָּוִד וַיִּשְׁרְפוּ בָאֵשׁ (דבחי"א פרק י"ד יב) וכתבי: וַיַּעֲזְבוּ שָׁם אֶת עֲצֵבֵיהֶם וַיִּשְׂאֵם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו! (שמו"ב פרק ה' כא) לא קשיא: כאן קודם שבא אתי הגיתי, כאן לאחר שבא אתי הגיתי, דכתיב: ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה ככר זהב, ומי שרי? איסורי הנאה נניה! אמר רב נחמן: אתי הגיתי בא וביטלה" (ורק מי שאינו יהודי יכול לבטלה) (עיינו שם בכל הסוגיא וכך נפסק להלכה בשו"ע יו"ד סימן קמו סע' א ובנושאי הכלים שם).

בנקודה זו, מסקנת הסוגיא היא שאכן היו בצבאו של דוד גם אנשים שלא התגיירו, כמו אתי הגתי. התשב"ץ מסכם את הדברים כך: "שאלת אוריה החתי אם היה ישראלי או גר? בתלמוד בפרק אחרון דקידושין (עו ע"ב) נשאו ונתנו באוריה החתי ובצלק העמוני ובאתי הגתי, שהם שרי חיילותיו של דוד, אם הם ישראלים או גרים? ובאתי הגתי העלו שהיה גר אבל אוריה וצלק לא נתבאר לרבותיו ז"ל יפה, אם הם גרים או ישראלים" (שו"ת תשב"ץ חלק ג סימן צו).

בשבוע הבא נברר כיצד נפסקה ההלכה, בשאלה זו.

בינתיים, נמשיך לחזק את ידי חיילי צה"ל, העומדים על משמר ארצנו וערי אלקינו, בכל מקום שהם ונתפלל לרפואתם השלמה של כל הפצועים.

לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א
---	--	--	--	--	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

חברה קבלנית שאיחרה במסירת דירה

'ארץ חמדה גזית' פתח תקוה/תיק מס' 76070

המקרה בקצרה: התובעים חתמו על חוזה קנייה עם הנתבעים שהם חברת בנייה, סוכם בין הצדדים כי 24 חודשים לאחר קבלת היתר בנייה הם יקבלו את הדירה, הדירה נתקבלה באיחור של 13 חודשים לטענת התובעים, הם תובעים פיצוי מלא לפי חוק המכר בסך: 63,845 ₪, בנוסף הם דורשים 16,465 ₪ עבור החזר על עמלה שנגבתה שלא כדין עקב הקדמת תשלום, שהוקדם עקב טעות של פקידת בנק, ללא שהיה לכך ביסוס.

כמו כן הם תובעים הוצאות על כך שהחברה הטעתה אותם וגרמה להם לחשוב שהדירה תהיה מוכנה קודם, עקב כך הם הוציאו הוצאות על רכב ונסיעות, והם תובעים 50,300 ₪ כפיצויים על נזקים אלו. בנוסף הם מבקשים החזר הוצאות משפט.

לטענת הנתבעים בחתימת התובעים על החוזה הם ויתרו על חוק המכר והסכימו לפיצוי מופחת, כמו כן חלק מהעיוכים חלו בגלל מבצעים ביטחוניים ובגלל עיכוב בתשתיות שנגרם מהמועצה המקומית. כמו כן עמלת הקדמת התשלום נגבתה כדין, ומעוגנת בחוזה, והסכום שנגבה נמוך מהסכום שעליו הצהירו התובעים. כמו כן ההוצאות לא גובו במסמכים.

פסק הדין: על הנתבעת לשלם לתובעת פיצויים על האיחור בסך 44,030 ₪ וכן החזר על העמלה בסך 11,614 ₪. בנוסף היא תשלם החזר על אגרת בית הדין בסך 2,264 ₪, על הנתבעים להשלים את המסמכים החסרים ובפסק הדין הסופי יורכע אם וכמה על הנתבעת להוסיף כפיצוי.

דיינים: הרב ציון כהן, הרב עקיבא כהנא, הרב בצלאל דניאל

נימוקי פסק הדין בקצרה:

א. חתימה על חוזה כנגד חוק שלא ניתן להתנות עליו

מוסכם לפי רוב הפוסקים שחוקי המדינה תקפים, לפחות לתועלת בני המדינה. לכן ברור שחוק המכר תקף. האם הקוגנטיות שבחוק שקובעת שאי אפשר להתנות עליו תקיפה? יש לראות מקור מהתוספתא בבבא בתרא שקובעת שהציבור יכול להתנות שאף אדם לא ישנה מהתקנה. וכך כתבו בעטרת דבורה (ב, 945), הרב יעקב אריאל (כתר י, 40), והרב דסברג (תחומין כ, 81).

ב. עיכוב במסירת דירה עקב אונס שאינו תלוי במוכר

לפי החוק אם האיחור היה עקב אונס ניתן לפטור את המוכר, במקרה שלנו לא הוכח שהאיחור היה קשור לטענות הנתבעת לגבי מבצעים צבאיים. יש לקבל את טענת הנתבעת לגבי עיכוב של כחצי שנה בגלל תשתיות שהתעכבו על ידי המועצה המקומית, כך גם עולה מהסכם המכר, שבמקרה כזה יש לדחות את ביצוע המסירה. מאידך, בגלל שחברת הבנייה היתה יכולה לפתור את הבעיה תמורת תשלום מסוים, עליה לשאת בחלק מזמן זה, לכן בית הדין קובע כי עבור עיכוב זה היא זכאית לארבעה חודשי איחור.

ג. פיצויים על הטעיית התובעים ועל עגמת נפש

לטענת התובעים הם הוטעו על ידי הנתבעים שהם עומדים לעבור עוד מעט לדירתם, ועל סמך זה הוציאו הוצאות, השיע (חוי"מ יד, ה) פסק, שאדם שמוציא הוצאות על סמך זה שחברו הבטיח לו הבטחות מסוימות, חייב חברו לפצות אותו. יש אומרים שדין זה נכון רק לגבי מסרב לבא לדין, אמנם החוות יאיר (קסח) והנתיבות (ר, יג) פסקו שגם במקרים של קביעת דברים אחרים הדין זהה.

הרמב"ם לראב"ד (זכיה ו, כד) נחלקו האם יש לחייב על הוצאות שנגרמו על סמך דיבור השני, כשההוצאות נעשו על ידי האדם בעצמו. המגיד משנה שם מחלק בין אדם שעושה על מנת להרוויח שבמקרה כזה יש לפטור את מי שהסתמך עליו, והמקנה מסביר שיש להבדיל בין מקרה שבו האחריות היא של המוצא הוצאות לבדוק את הוצאותיו, לבין מקרה שאין למוציא הוצאות לבדוק מדברי המהרי"ק (קלג) נראה שכאשר נחתם חוזה בין הצדדים יש להוסיף חיוב על הסתמכות על דברי השני, כמו במשנה בב"מ עה, ב שיש לחייב פועל בדבר האבד שנגרם למעסיק. לכן על התובעים להוכיח את ההוצאות שהוציאו ובית הדין יחייב את הנתבעים לפי העניין. פיצוי זה הוא מדינא דגרמי ולכן אין להרחיבו לחיובים נוספים (פתחי חושן נזיקין יא, ד)

ד. עמלת תשלום מוקדם

התובעים חויבו על ידי הנתבעים בעמלת תשלום מוקדם, בחוזה נאמר אמנם שאין להקדים תשלומים, אך לא נאמרה שום סנקציה על הקדמה. הפקידה שקיבלה את הכסף אמרה שהמנהל לא יאהב את זה, אך לא הבהירה שטעות זו כרוכה בתשלום. כמו כן הם לא ביקשו מהנתבעים לתקן את הטעות, לכן אין הצדקה לתשלום זה. לכן על הנתבעת להשיב את הסכום ששילמה.

ה. הוצאות משפט

על הנתבעים היה לשלם את הפיצוי מדי חודש בחודשו לפי החוק, לכן יש לחייבה כפיצוי לשלם את מלוא אגרת בית הדין בסך 2,254 ₪.

סוגיות משפטיות מודרניות בתנ"ך

מאת: הרב אהרן פלדמן

בחירה חופשית, והיסוד הנפשי בפלילים ונזיקין

הבחירה החופשית היא מה שהופך אותנו לבני אדם. זה מה שמבחין ביננו לבין מכונה. אך האם הבחירה החופשית היא מרכיב יסודי לשם הרשעה בפלילים? האם היא חיונית לשם חיוב בנזיקין?

בשאלות אלו ושאלות נוספות בעניין בחירה חופשית, והיסוד הנפשי בפלילים ונזיקין עסקנו בשיעור המתקיים בכולל יום שישי ב'ארץ חמדה'.

כאן ניתן לצפות בהקלטת השיעור ובדפי המקורות

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
אליעזר יוסף בן חנה ליבא מאיר בן דינה ציפורה נתנאל אילן בן שיינא ציפורה נחמה צביה בת שושנה בריינא ליליאן בת פורטונה	רועי משה אלחנן בן גינה דבֿרה יאיר מנחם בן יהודית חנה רפאל ישי בן צפורה פייגא איילת חן בת שולמית יפה בת רחל יענטע יוסף בן רחל חלילי	יוסף (יוסי) בן חנה דוד חיים בן רסה Rassa מאיר בן חיה לאה מאירה בת אסתר רבקה רינה בת גרונה נתנה
בתוך שאר חולי עם ישראל		

חֶמְדַּת הָאֲנָצִיקְלוֹפֵדִיָּה הַתְּלִמוּדִית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

כבוד המת

מבוסס על הערך כבוד המת, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך כו

"וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת עֶבְדָיו אֶת הָרַפָּאִים לְחַנֵּט אֶת אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרַפָּאִים אֶת יִשְׂרָאֵל... וַיֵּשְׂאוּ אֹתוֹ בְּנֵי אֶרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמִעְרַת שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה" (נ. ב. יג)

האם מותר לחנוט מת?

האם מותר לנתח גופת מת לצורך לימוד רפואה?

בכלל החיוב להיזהר בכבוד כל אדם יש חיוב מיוחד לנהוג כבוד באדם אחרי מותו - בין במובן חיובי, היינו במצוות או דינים או מנהגים לכבודו; ובין במובן שלילי, היינו למנוע ממנו בזיון, והאיסור לנוולו.

במצוות, קבורה: מצות קבורת המת, למדוה ממה שנאמר בהרוגי-בית-דין: **כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֵנוּ וְגו'** (דברים כא כג). נסתפקו בגמרא אם הטעם הוא משום בזיון - שלא יתבזה לעין כל, שיראוהו מת ונרקב ונבקע (רש"י סנהדרין מו ב ד"ה משום בזיונא) - או משום כפרה (סנהדרין שם), שתהא לו כפרה בהטמנה זו, שמורידים אותו ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם ד"ה כי היכל). שאם הטעם משום בזיון, אפילו צוה שלא יקברוהו אין שומעים לו (סנהדרין שם), שבזיון הוא לקרוביו (רש"י שם ד"ה לאו כל), או שחשו חכמים לכבוד המת אפילו בעל כרחו (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג חלק ד סי' תתקכז). אבל אם הטעם הוא משום כפרה, שומעים לו, שהרי אומר שאינו רוצה בכפרה (סנהדרין שם), ואף אם יקברוהו אינו מתכפר (רש"י שם ד"ה הא אמר); או שכיון שאינו רוצה אין אנו מצווים לעשות לו כפרה (יד רמ"ה שם). ולא נפשט הספק (רמב"ן בתורת האדם ענין הקבורה; רא"ש סנהדרין שם). וכיון שהוא ספק דאורייתא, הולכים בו להחמיר, ואין שומעים לו (רמב"ן בתוה"א שם; כ"מ ורדב"ז בדעת הרמב"ם ה"ל אבל פ"י ה"א). והיד רמ"ה (שם) הוכיח שהספק נפשט שהקבורה היא משום בזיון, ממה שאמרו: סימן יפה למת שנפרעים ממנו לאחר מיתה, שלא נספד ולא נקבר (עי' סנהדרין מז א), שאלו הקבורה היתה משום כפרה, הרי אין לומר שסימן יפה לו שלא תהא לו כפרה.

הלנת המת: כבוד המת נאמר אף במניעת בזיונו, וכן אמרו בספרי (דברים פ"ק כג) באיסור הלנת-המת,

היינו השארתו בלילה ללא קבורה: **מִנֵּיין לְמַלִּין אֶת מֵתוֹ שְׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, תְּלִמוּד לומר:** **לֹא תִלֵּין נְבִלְתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֵנוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי קָלְלַת אֱלֹהִים תִּלְוִי** (דברים כא כג). כלומר, זלזולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו, וישראל הם בניו (רש"י שם). וביאר החתם סופר (ורה דעה ס"י שלו), שישראל אף במותו נקרא אדם, שהיה נרתק לנשמה ונשארה בו לחלוטית קדושה. ומכל מקום אמרו בספרי (שם):

כבוד המת.
החיוב לנהוג כבוד באדם אחרי מותו, וכן למנוע ממנו בזיון וניוול. הפרקים:
א. במצוות, דינים ומנהגים;
ב. במניעת בזיון;
ג. איסור ניוולו.

הלינו לכבודו להביא לו ארון תכריכים יכול יהא עובר עלי? תלמוד לומר: על הקֶּץ - מה עץ מיוחד שהוא ניוול לו, אף כל שהוא ניוול לו, יצא המלין לכבודו שאינו ניוול לו.

איסור ניוול המת: ניוול המת בידיים, אסור (ע"י בבא בתרא קנד א וקנה א וחולין יא ב: הא קא מינוול) מן התורה (כן הוכיחו האחרונים מחולין שם, ע"י שו"ת אור המאיר סי' עד ועוד). וכן אמרו אפילו לגבי חיבי מיתות בית-דין, שאין ממתים אותם במיתה מנוולת (ע"י סנהדרין מה ב ונב ב וערכין ז א), ולמדו כן ממה שנאמר: וְאֶהְבֶּתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ (ויקרא יט ח), ודרשו: ברור לו מיתה יפה (ע"י סנהדרין שם ושם) וע"י ריטב"א מכות ז א שנראה מדבריו שמכאן הלימוד לאיסור ניוול המת, וע"י שו"ת אור המאיר שם שפירש שלמדו כן מאיסור הלנת המת ושו"ת אמרי שפר סי' ס"ב שלמדו כן ממצות קבורה, שהיא משום בזיון.

ניוול לכבודו. בניוול שהוא לכבוד המת או לתועלתו, כתב הרדב"ז (חלק א סי' תפה, וע"י ש"ב סי' תריא בהולכת עצמות המת לקבורה בא"י) שאין בו משום בזיון המת, ושמטעם זה כתב הרשב"א (ח"י א סי' שסט, וכן פסק הרמ"א יורה דעה שסג ב) במי שמצוה בשעת פטירתו שישאו אותו אל מקום קברי אבותיו, שמותר ליתן על גופו סיד כדי לעכל הבשר מהר ולהוליכו למקום שציוה. וכן בחניטה, שקורעים את כרסו ומוציאים את בני מעיו, אין כאן לא משום צער ולא משום בזיון (רשב"א שם). וכן דנו אחרונים להתיר פתיחת קבר, לבדוק בסימני המת, להתיר את אשתו מכבלי העיגון, ושזהו כבודו שיתאבלו עליו בניו ויאמרו קדיש (ע"י שו"ת פני יהושע ח"ב אבן העזר סי' נג; שואל ומשיב מהדורה קמא סי' רלא, ועוד), או פתיחת קבר של מת שנקבר בין גוים, להוכיח שהוא מהול, כדי שיתנו רשות לפנותו לקבר ישראל (ע"י שו"ת בנין ציון סי' קסב), או פתיחת קבר של מת להלבישו תכריכים (ע"י סוף שו"ת חוות יאיר; שו"ת שבות יעקב סי' קג, ועוד), או קבר של תינוק כדי למולו (ע"י שו"ת נודע ביהודה תניינא ח"ב סי' קסד; כנסת יחזקאל אבן העזר סי' מו). ועוד דנו אחרונים אם יש איסור ניוול במת נכרי (ע"י שו"ת אור המאיר סי' עד; שו"ת מהרש"ג סי' רי, ועוד, וע"י תחומין כרך ד עמ' 97, על קבורת חללי אויב).

לצורך רפואת אחרים. בניתוח מת לבדוקו, באופן שיש בו משום הצלת נפשות בעתיד, כגון חולה שמת ממחלה מסויימת, והרופאים רוצים לנתחו ולבודקו, כדי ללמוד מהות המחלה וצרכי רפואתה לצורך חולים אחרים, יש שדנו להתיר על פי מה שאמרו בחניטה שמותרת שהיא משום כבוד המת; ואף ניתוח זה הוא כבוד המת, להיות רווח והצלה על ידו לצורך העולם (ע"י דעת השואל בשו"ת נודע ביהודה תנינא יו"ד סי' רי).

ויש שדחה, שאינו דומה לחניטה, שהחניטה אינה בזיון כלל, אלא היא עצמה לכבודו (שם בדעת האוסרים, שהובאו בדעת השואל). והנודע ביהודה (שם) וחתם סופר (יו"ד סי' שלד) דחו כל זה, לפי שאם היה ניתוח זה בכלל פיקוח נפש, או אפילו ספק פיקוח נפש, הרי זה דין ערוך ומפורש שדוחה אפילו שבת החמורה; אבל כל שאין לפנינו חולה במחלה זו ללמוד דרכי רפואתו למענו, אין לדחות משום כך איסור תורה של ניוול המת, שאם כן, כל מלאכה של רפואה, כגון שחיקת ובישול סממנים, תדחה שבת, שמא יזדמן היום חולה הצריך לכך. והוסיף החתם סופר, שכיון שאין כאן פיקוח נפש, אסור גם משום איסור הנאה ממת. ולדעתם, אם היה לפנינו חולה כיוצא בו, קרוב לודאי שמותר לנתח את המת לצורך רפואתו של זה (חת"ס שם בדעת הנוב"י שם; שו"ת מהר"ם שיק סי' שמו).

וכתב החזון איש (אהלות סי' כב אות לב), שאף אם אין חולה לפנינו, אם המחלה מצויה, מותר לנתחו ולבודקו, כדרך שאמרו באויבים שצרו על עיר הסמוכה לספר, שמחללים עליהם את השבת (ע"י ערובין מה א). אבל אם אין המחלה מצויה אלא בזמן מן הזמנים אסור לנתחו, כמו שאין עושים כלי זין בשבת בשעת שלום, שאם כן בטלת כל המצוות.

אבל בעל שו"ת בנין ציון (סי' קע) חולק וסובר, שאף אם נמצא לפנינו חולה כיוצא בו, כשהדבר ספק אם תגיע לחולה זה הצלה על ידי ניתוח המת, אסור לנוולו, כיון שהניוול ודאי וההצלה ספק. ועוד, שהרי אמרו שאסור להציל עצמו בממון חברו, וכל שכן בכבודו. ועוד, שאין על המת חיוב להציל את החי, שהרי מת פטור מן המצוות.

אף במי שרוצה למכור עצמו בחייו לרופאים שינתחוהו לאחר מותו כדי ללמוד דרכי הרפואה, כתבו אחרונים שאסור, שאין זה בגדר פיקוח נפש כלל, ויש בו גם איסור ניוול וגם איסור הנאה ממת (חת"ס שם; מהר"ם שיק שם, ועוד). אך מדברי בעל בנין ציון (שם) נראה שמועילה בזה מחילה (כן דייק המהר"ם שיק שם מדבריו; וע"י סיכום הלכתי ומעשי לשאלת נתוחי מתים, בשו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' יד).

<p>לע"נ מרים ריגלר ע"ה רעייתו של ד"ר מיכאל ריגלר הי"ו נלב"ע אייר תשע"ח</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד			

אָרֶץ אֶגְדָּה

הרב מרדכי הוכמן

יעקב ולימוד התורה של בניו ובנותיו

בספר בראשית (לב, ח-כה) מסופר שיעקב פחד מהמפגש עם עשיו ופעל בכמה אופנים כדי להינצל מעשיו, ומסופר שם על מנחה שהוא שלח לעשיו ועל מאבק שנאבק עם מלאך שנדמה כאיש:

"וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ... וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק... הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יֵרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבֹא וְהִכָּנִי אִם עַל בָּנָיִם... וַיֵּלֶן שֶׁם בְּלִילָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו... וַיֵּצֵא אֶת הָרְאשׁוֹן לְאָמֵר... וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֹבֵדְךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי אָמַר אַכְפְּרָה פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַהִלְכַת לְפָנָיו... וְתַעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו וְהוּא לֶן בְּלִילָה הַהוּא בַּמִּנְחָה: וַיִּקֶּם בְּלִילָה הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נַשְׂוֹ וְאֶת שְׁתֵּי שִׁפְחָתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מֵעַבַר יַבֵּק: וַיִּקְחֶם וַיַּעֲבֵרֵם אֶת הַנְּחָל וַיַּעֲבֹר אֶת אֲשֶׁר לוֹ: וַיִּזְתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר:"

באותה העת כבר נולדו ליעקב כל ילדיו חוץ מבנימין, והיו לו אז אחד עשר בנים ובת אחת, לכאורה היה צריך להיות כתוב "שנים עשר ילדיו". מדוע נכתב שם "אחד עשר ילדיו"?

המדרש (בראשית רבה עו) משלים ענין זה ומספר שיעקב החביא את דינה בתוך תיבה כדי שעשיו אחיו לא יראנה ויקחנה לאשה. נראה שלפי המדרש דינה כלולה באמור בהמשך "וַיַּעֲבֹר אֶת אֶשֶׁר לוֹ", שהכוונה היא לרכושו, ודינה מוחבאת בתוך תיבה עם כלל רכושו. אלא שהסבר זה עדין קשה, מדוע החביא יעקב את דינה עוד לפני שעבר את מעבר יבוק, והרי נוח יותר היה להעביר אותה בפני עצמה ואחר כך להחביאה בתיבה.

תרגום אונקלוס ותרגום יונתן

בלשון הארמית המילה "בְּנֵיָא" אינה מיוחדת דווקא לילדים ממין זכר והיא מתייחסת לילדים באופן כללי, וכן מצאנו שהכתוב (שמות כא, ד): "אִם אֲדָנְיָו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָהּ לוֹ בְּנִים אוּ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ", מתורגם באונקלוס וביונתן באופן דומה: "...וְתִילִיד לִיה בְּנִין אוּ בָנָן אֲתִתָּא וּבְנָתָא תִּהְיֶה לְרַבּוּנָה וְהוּא יִפּוֹק בְּלַחֲדוּיָו". כלומר "ילדיה" בעברית היא המילה המתאימה לציין התייחסות כוללנית לבנים ובנות יחד, אך בארמית "בנהא" מתאים גם כן להתייחסות כללית זו. אך בכתוב שמתייחס ל"אחד עשר ילדיו" שבמעבר יבוק יש הבדל בין תרגום אונקלוס לתרגום יונתן. אונקלוס תירגם שם כרגיל בארמית: "וְיָת חַד עֶסֶר בְּנוֹהִי", ולא נתן פיתרון לקושי מדוע דינה אינה מוזכרת. אך יונתן תירגם שם: "וְיָת חַדְסָרִי רַבּוּי", ונראה שרצה לרמוז בכך לפתרון לקושי.

שינוי זה בתרגום יונתן חוזר גם בהמשך במפגש בין יעקב ועשיו. הכתוב (בראשית לג, ה): "וַיִּשָּׂא אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֶשֶׁר חָנָן אֱלֹהִים אֶת עַבְדְּךָ", מתורגם באונקלוס: "וְזָקַף יָת עֵינֹוהִי וַחֲזָא יָת נְשִׂיָא וְיָת בְּנֵיָא וַאֲמַר מֵאֵן אֲלִין לָךְ וַאֲמַר בְּנֵיָא דְחָן ד' יָת עַבְדְּךָ". אך יונתן תירגם את "הַיְלָדִים" שמוזכרים בראשונה באופן שונה: "וְזָקַף יָת עֵינָיו וַחֲמָא יָת נְשִׂיָא וְיָת רַבּוּיָא וַאֲמַר מֵאֵן אֲלִין לָךְ וַאֲמַר בְּנֵי הַיְנוֹן דְּאֲתִיְהִיבוּ לִי בְּמִיחֹוס מִן קָדָם ד' עַל עַבְדְּךָ". תרגום יונתן קושר בין המאורעות הוא מתרגם את אחד עשר הילדים שבמעבר יבוק במילה "רַבּוּי", ובאופן דומה הוא מתרגם את הילדים שראה עשיו בתור "רַבּוּי". מה פשר השינוי הזה?

המאבק של יעקב עם האיש-מלאך

תרגום יונתן מבאר בהמשך הפרשיה שהמאבק של יעקב עם האיש-מלאך היה על הצורך בהפרשת מעשר מן הילדים, וזו"ל בתרגום חוזר לעברית בתוספת ביאור:

"וישאר יעקב לבדו מעבר ליבוק ויאבק מלאך עמו כדמות איש ויאמר הלא אמרת לעשר כל שיהיה לך (שכך נדר יעקב בבית אל לפני שהמשיך בדרכו ללבן הארמי) והנה יש לך שנים עשר בנים (ובכללם בנימין שעדין לא נולד) ובת אחת ולא עישרתם, מיד הפריש ארבע בכורים לארבעה אמהות (ראובן בכור לאה, דן בכור בלהה, גד בכור זלפה, יוסף בכור רחל, וכשם שבכור בהמה אינו נמנה עם שאר העדר כדי להתעשר כך לא מנה יעקב את הבכורות האלו במנין המעשר), ונשארו שמונה (ומנה את שמונת הבנים הנותרים משמעון הגדול עד בנימין הקטן) וחזר למנות משמעון (שמנה אותו כעת כתשיעי), ועלה לוי במעשר. ענה מיכאל ואמר רבוננו של עולם, זה הוא חלקך, ועל ענין הדברים האלה השתהה מעבר לנחל עד עלות עמוד השחר".

תרגום יונתן מדמה את הפרשת לוי להיות מלמד תורה לאחרים להפרשת מעשר בהמה. ואמנם משל זה אינו מדויק לגמרי, שהרי לאחר הפרשת הבכורות נותרו רק שמונה בנים (עם בנימין שעדין לא נולד) ומספר שקטן מעשרה פטור מהפרשת מעשר בהמה. אלא שזהו משל שנועד לרמוז על הענין העקרוני, ולכן אין להקשות שהמשל אינו דומה בכל פרטיו לנמשל. מטרת המשל לרמוז שהאיש-מלאך שנאבק עם יעקב קיטרג עליו, ויעקב החליט אז שאחד מבניו יהיה 'קודש' ויהיה אחראי על לימוד תורה לשאר הבנים¹, וכך יתבטל הקיטרוג. מצאנו במצוות מעשר בהמה שנאמר (ויקרא כז, לב): "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן... הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קָדֶשׁ לַד' ". ואף כאן, כדי להסיר את הקטרוג החליט יעקב שאחד מבניו יהיה קָדֶשׁ, והמשל מדמה זאת להפרשת מעשר בהמה. ומלאך נוסף שצפה במאבק, והוא מיכאל סינגורם של ישראל, נטל את ההחלטה הזו של יעקב, ואמר שלוי יהיה חלקו של ה', ובזכות התחזקות במצוות תלמוד תורה גבר יעקב על האיש-מלאך שנאבק עמו. נראה שתרגום יונתן מרמז שגם הזכרת "אחד עשר ילדיו" של יעקב קשורה למצוות תלמוד תורה, ולכן הוא תרגם זאת בתור "חַדְסָרִי רַבּוּי". וכדלקמן.

הרובים

במסכת תמיד (פ"א מ"א) שנינו שהיו מקומות במקדש שה'רובים' שומרים שם, והתבאר (בבלי כז, א), שה'רובים' הם כהנים צעירים הלומדים את עבודתם, וביאר תפארת ישראל שהם נקראו 'רובים' משום ש'ילד' מתורגם בארמית בתור 'רביא'. מילה זו מופיעה בעיקר כאשר מדובר במי שהאישיות שלו אמורה לגדול ולהתפתח, כמו בכתוב (מלכים א יב, ח): "וַיַּעֲזֹב אֶת עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר יַעֲצֶהוּ וַיַּעֲזֵף אֶת הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ" שמתורגם ביונתן: "...וְאֲתִמְלִיךְ בְּיַנְקָא דְרַבּוּיָא עִמִּיהָ", שהכוונה לילדים שהתחנכו והתפתחו יחד עמו. וכן במסכת חולין כינו את בני רבי חייה בשם 'רובים' משום שידעו שהם עתידים לגדול בתורה ולהיות כמו אביהם.

תרגום יונתן מרמז שבמעבר יבוק היה צריך יעקב לעבור שני מעברים, המעבר האחד הוא המעבר הגשמי של נחל יבוק, והוא מתואר בכתוב המאוחר יותר: "וַיִּקְחֶם וַיַּעֲבְרֶם אֶת הַנְּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת אֶשֶׁר לוֹ". ומעבר נוסף הוא מעבר רוחני שבו היה צריך יעקב לעבור ולהראות במה זכותו גדולה מזכותו של עשיו. ואף כאן זכותו של יעקב ומשפחתו תלויה בזכות מצוות תלמוד תורה לבניו. ובדומה מצאנו (שבת קיט, ב בתרגום חופשי):

"אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן. אמר לו רב פפא לאביי: הבל פה שלי ושלך מהו? – אמר לו: אינו דומה הבל שיש בו חטא, להבל שאין בו חטא."

הבל פה של הילדים שאין בו חטא מהווה זכות גם לאימותיהם של הילדים וכפי שמצאנו בתלמוד (ברכות יז, א), שהנשים שאינן מצוות במצוות תלמוד תורה זכות בה ואפילו אם אינן לומדות תורה בכך שהן מלוות את בניהם לבית הספר שבו הם לומדים. והבל פה זה שאין בו חטא הוא זכות גם לאבות המלמדים את בניהם או פועלים לכך שיהיה מי שילמדם תורה. לפי הסבר זה יעקב ונשיו שפעלו לכך שבניהם ילמדו תורה מיעקב אביהם, הם טפלים לאותה זכות גדולה של הבל פה של הבנים, ובתור טפלים להבל פה זה שבזכותו העולם מתקיים הם עברו את מעבר יבוק הרוחני. ולפי הסבר זה דינה לא הוזכרה בכתוב משום שעדין לא נישאה ולא היו לה ילדים משלה. ואמנם מן הסתם יעקב ולאח לימד את דינה את ההלכות שהיא צריכה לשמור, אך לימוד תורה בתור מצוות לימוד תורה שבה מלמדים גם דברים שאינם הכרחיים, לימד יעקב רק את בניו הזכרים, וכדין

מצוות תלמוד תורה². ולכן הוזכרו בכתוב "אחד עשר ילדיו", והוזכרה גם המעטפת התומכת שהיא יעקב האב והאמהות של הבנים. וכדי לרמוז להסבר זה שינה תרגום יונתן ותרגם כאן "חדש רבוי", כלומר אחד עשר תלמידים צעירים שמתחנכים לגדולה תורנית. ובזכותם עברו יעקב ונשותיו את המקטרג שרצה למנוע מהם את המעבר הרוחני שבמעבר יבוק.

הצלחת המעבר הרוחני במעבר יבוק מסמלת ניצחון על המקטרג שהוא שרו של עשוי. ניצחון זה בא לידי ביטוי בהמשך במפגש שבין יעקב ועשוי, שם תרגם יונתן את הראיה שראה עשוי את הילדים של יעקב בתור: "וְזָקַף ית עֵינוּי וְחָמָא ית נְשִׂיאָ וַיֵּת רַבִּיא". כלומר, התרגום מרמוז שעשוי ראה שיש כאן תלמידים צעירים שעתידיים לגדול, וכוח רוחני עליון גרם לעשוי להתרכז בפניהם ובפני יעקב.

אל תגעו במשיחי

לפי מה שהתבאר ניתן לומר שהאמור בתהלים (ח, א-ג): "לִמְנַצֵּחַ עַל הַגִּיתִית מְזֻמֹּר לְדָוִד... מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִים יִסְדָּתָ עֲזוֹ לְמַעַן צוֹרְרִיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם" - משקף מסורת שהיתה בידי דויד המלך שעשוי הרשע שרצה להתנקם ביעקב על נטילת הברכות, ובא עם ארבע מאות איש כדי להילחם בו - התרכז בזכות אותו הבל פה של בני יעקב, ודבר זה מרמוז בתורה בהזכרת 'אחד עשר ילדיו' של יעקב. ומסורת זו מרומזת בתרגום יונתן לכתוב זה.

ובדומה מצאנו שנאמר בתהילים (קה, י-טו): "וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם... לֹא הֵנִיחַ אָדָם לְעַשְׂקָם וַיִּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אֵל תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וְלִבְנֵי־אִי אֵל תִּרְעוּ". וחז"ל מבארים (שבת קיט, ב) "אל תגעו במשיחי - אלו תינוקות של בית רבן", ואף כתוב זה מרמוז למסורת שבזכות הבל פה של אחד עשר בני יעקב התרכז עשוי. וקשר זה בין "משיחי" ובין השורש רב"י מבואר גם בפירוש העמק דבר (שמות כח, מא): "וּמִשְׁחָתָ אֹתָם - כְּתַרְגוּם אוֹנְקְלוֹס 'וּתְרַבִּי יִתְהוֹן', שִׁמְשָׁמְעוּ גְבוּהוֹת הַנֶּפֶשׁ, [וּמִזָּה הַפִּי דְרָשׁוּ חֲז"ל שֶׁבֵּית דִּקְי"ט ב' אֵל תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי אֲלוֹ תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן, שֶׁהֵם גְּדֻלִים בְּמַעֲלַת הַנֶּפֶשׁ]".

מצוות תלמוד תורה

כפי שראינו תרגום יונתן מפרש את המאבק עם האיש-מלאך כמאבק על הצורך בהפרשת לוי ובניו לתפקיד של מלמדי תורה, ואת מעבר יבוק כמעבר של מחסום רוחני שיעקב הצליח לעבור אותו בזכות מצוות תלמוד תורה של בניו. במאמר הקודם "[המנחה של יעקב לעשוי](#)" התבאר שבספר בראשית (יח, יט) הקב"ה מודיע שיש לו קשר מיוחד עם אברהם, והטעם לכך הוא: "כִּי יִדְעַתְיוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵאוּ אֶת בְּנֵיוֹ וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ד' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא ד' עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דָּבַר עֲלָיו". מודגש שם שהקשר המיוחד עם אברהם הוא משום שאברהם יחנך את צאצאיו לשמור את דרך ד' לעשות 'צדקה' ומשפט. והתבאר שהחינוך לעשיית 'צדקה ומשפט' מהווה זכות המועילה לקבלת התפילות ולשינוי גזירות, ומחמת כך הקב"ה הודיע לאברהם על הגזירה שהוא עומד לגזור על סדום וחברותיה, כדי שאברהם יתפלל לפניו לביטול הגזירה. ונראה שמחמת כך הדגיש יעקב את תלמוד התורה שלו עם בניו, ומחמת כך בעת המאבק עם האיש-מלאך החליט יעקב להפריש את לוי להיות מלמד תורה לשאר השבטים.

והתבאר שברכת המשפט שבתפילת העמידה פותחת בבקשה "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצנו כבתחילה", ונראה שבקשת "השיבה... יועצנו כבתחילה" נועדה להזכיר הזכות המיוחדת של אברהם אבינו שבעבורה תפילותיו נשמעות: "כִּי יִדְעַתְיוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵאוּ אֶת בְּנֵיוֹ וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ד' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט", ואנו מבקשים בה שהקב"ה יחזיר לנו את אלו שילמדו אותנו וייעצו לנו כראוי כיצד לשמור את דרך ד', שהרי כפי שנאמר בחתימת הברכה הוא "מלך אוהב צדקה ומשפט". ברכה זו היא הברכה האחת עשרה בסדר ברכות העמידה. והתבאר שבמיקום זה יש מימד נוסף. והתבאר שהמספר 'אחד עשר' מופיע פעמים רבות בתנ"ך בתור 'עשתי עשר' וביאר אבן עזרא (במדבר ז, עב): "בְּיוֹם עֲשָׂתֵי עָשָׂר יוֹם - כִּבְר בְּאֵרְתִי בְּסֵפֶר מֵאֻזִּים, לְמַה הִשְׁתַּנָּה זֶה הַמִּסְפָּר, וְטַעַם 'עֲשָׂתֵי' כְּמוֹ 'עֲשָׂתֵינְתִּי' (תהילים קמו, ד), מֵה שְׁיוֹלִידוֹ מִחֲשֻׁבוֹתָיו, כִּאִילוֹ הָעֵשֶׂר הוֹלִיד וְהוּא סוּד גְּדוֹל".

ואם כן, מספר זה מתאים לסמל את מצוות חינוך הבנים והתלמידים על ידי המורים שהם כבר שלמים (ביחס לתלמידים) ומולידים בתלמידים את התבונה שיש במורים. ומטעם זה קבעו חכמים את בקשת 'השיבה שופטינו כבראשונה' בברכה האחת עשרה, ומטעם זה קבע הרמב"ם את מצוות תלמוד תורה בתור המצווה האחת עשרה במנין המצוות שלו.

ולפי מה שראינו במאמר זה יש לכך קשר נוסף למספר 'אחד עשר', משום שהפעם הראשונה שמספר זה מופיע בתנ"ך הוא מופיע כאשר "אחד עשר ילדיו" של יעקב עוברים במעבר יבוק, ותרגום יונתן מרמוז שם שהכוונה לאחד עשר תלמידים שלומדים תורה מיעקב אבינו.

האם לבנות שלומדות תורה יש זכות

בתרגום יונתן שהובא לעיל דינה מוזכרת בתחילה יחד עם בני יעקב בתביעה של האיש-מלאך לעשר את ילדי יעקב, ומכאן יש להסיק שגם בנות שייכות במצוות תלמוד תורה. ומאידך בהמשך הדברים בתרגום כאשר יעקב מחליט לעשר את בניו, יעקב מונה את שמונת הבנים הנותרים אך מתעלם מדינה. מסתבר שיעקב רצה להתמקד במצוות תלמוד תורה כפי שהיא מוגדרת במובן הכולל של כל הפרטים והרבדים שבתורה, ושהנשים והבנות פטורות ממנה, ולכן התעלם יעקב מבתו דינה. אמנם התעלמות זו היתה מסוכנת, משום שכאשר יעקב הבלית את הזכות שיש בבניו, זכות זו הפכה לשמירה עליהם. ומאידך, יתכן שכאשר יעקב התעלם ולא התמקד בזכות שיש לדינה בעת שהיא למדה את מסורת התורה ההכרחית שהיא חייבת לדעת אותה, או בעת שהיא למדה מרצונה את התורה במובן הכוללני שלה, הביאה התעלמות זו לכך שלא היתה על דינה שמירה רוחנית המלווה אותה, ויתכן שלכן אירע לה מה שאירע עם שכם בן חמור.

ואפשר שיעקב תלה את מה שאירע לדינה בהתעלמות שלו מראיית זכות בלימוד תורה של נשים, והוא רצה לתקן זאת. ואכן בהמשך לפני הירידה למצרים משמע שיעקב פחד לרדת למצרים והקב"ה נגלה אליו (בראשית מו, ג): "וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אַבְרָם אֵל תִּירָא מִרְדָּהּ מִצְרַיִם כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם...". ומסופר בהמשך (בראשית מו, ו-ז):

"...ויבאו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו: בניו ובני בניו אתו ובנותיו ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה: ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו בכר יעקב ובניו בכר יעקב ראובן: ובני ראובן חנוך ופלוא וחסרון וכרמי: ובני שמעון... ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחתם..."

לא מובן מדוע הכתוב מפרט ומונה בתחילה את "בניו ובני בניו" ואחר כך את "בנותיו ובנות בניו", ומדוע בכלל נצרך הפרוט הזה שהרי כבר נאמר לפני כן וגם אחרי כן שיעקב הביא את כל זרעו אתו, וברור שכולם בכלל. אולם לפי מה שהתבאר נראה שהכתוב הנוסף מרמז שיעקב רצה להתמקד בזכויות לימוד התורה שיש במשפחתו כדי שזכויות אלו תהפוכנה לשמירה רוחנית המלווה אותם. ובתחילה מנה את מצוות לימוד התורה בהגדרת הכוללנית של התורה, שבמצווה זו חייבים האבות ללמד את בניהם, ובאותה זכות התמקד יעקב כבר לפני שפגש את עשיו. ולאחריה מנה את לימוד התורה שמלמדות הנשים את בנותיהן שאף שאין הנשים והבנות חייבות בלימוד התורה באופן הכוללני יש בכך בכל אופן זכות, כמבואר ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה א, יג): "אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש, מפני שלא נצטוית, וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו לעשותו אין שכרו כשכר המצווה שעשה אלא פחות ממנו".

ונראה שלפי הסבר זה יש מובן לכתוב הקשה המובא שם בהמשך: "ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה ושרח אחתם...". מדוע שרחה מוזכרת שם כטפילה לאחים, ומדוע לא נכתב שם "וישם בת אשר שרחה" כפי שנכתב בפרשת פנחס (במדבר כו, מו)³. אולם לפי מה שהתבאר הדבר מובן, בפרשיה זו של הירידה למצרים מדגיש יעקב את הזכויות שיש לבניו ולבנותיו. והזכות של שרחה בלימוד התורה טפלה לזכויות של אחיה, משום שהם מצוונים ועושים ואילו היא אינה מצווה. ואמנם אף על פי שזכותה טפלה, זכתה שרחה הילדה הלמדנית הראשונה בתנ"ך לאריכות ימים והיא מוזכרת בין באי הארץ (במדבר שם), ולפי מסורת חז"ל היא גם גם אותה אשה חכמה (שמואל ב כ, טז) שהצילה בחכמתה "עיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל".

המספרים שמוזכרים ומרומזים במעשי יעקב אבינו במפגש שלו עם עשיו אחיו כגון 'אחד עשר' מרומזים גם במבנה של העזרות והמקדש, שהוא 'בית תפילה', ובעז"ה נדון בכך במאמר הבא.

¹ "יעקב אבינו למד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בשיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם, וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלמוד" (רמב"ם הלכות עבודה זרה א, ג).
² וראו רמב"ם הלכות תלמוד תורה א, יג.
³ וראו מה שהקשה בהכתב והקבלה על דברי הרמב"ן בענין זה.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Lima, Peru

לימה, פרו

טבת, תש"ן

שאלות בהלכות הפרשת חלה. אחוז הסוכר בעיסה לברכת בורא מיני מזונות

שאלה

מהו אחוז הסוכר בפת ע"מ להופכו למזונות?
מה דין הפרשת חלה מעיסה שחסרים בה חומרים אחדים (ביצים, שומן)?
עיסה שהופרשה ממנה חלה, ומוסיף האופה קמח בשיעור המחויב בחלה, האם יש להפריש חלה שוב?
בגלל בעיות טכניות. האם ניתן, לכתחילה, להפריש חלה מן הפת ע"י צירוף באמצעות מפה, או לכתחילה, יש להפריש מן העיסה?

תשובה

1. החיוב להפריש חלה חל משעת נתינת המים לקמח, וזאת בתנאי שלא נשאר קמח בשיעור עומר¹, שלא נתערב במים². רצוי להפריש כשכל העיסה נעשית גוף אחד, דהיינו כשכל הקמח התערב במים אע"פ שלא הוסיף את שאר החומרים (כגון ביצים ושמן שאינם חייבים בחלה)³.
2. אם לא הפריש כשהיתה עיסה, אלא אפאה, יכול להפריש מהפת⁴. וני"ל ששעת הדחק אמיתית כדיעבד דמי⁵. וכן אם ישנן בעיות טכניות להפריש כזה בצק, יפריש לאחר האפייה מהפת.
3. במקרה שנתערבה עיסה שהופרשה ממנה חלה, בעיסה שלא הופרשה ממנה חלה⁶, אם יש לו עיסה אחרת שלא ניטל ממנה חלה, ואין בה שיעור שחייבת בחלה, יעמיד אותה, באופן שתיגע, עד שתדבק מעט בעיסה המעורבת, או שיניח את הכל בכלי אחד, ויש לכל, דין עיסה אחת ויפריש מהעיסה החדשה⁷, ואם יש בעיסה החדשה שיעור שחייבת בחלה, אין צורך שתיגע בעיסה המעורבת, וסגי, אם תעמוד לפניו ויפריש מהעיסה החדשה⁸. אם אין לו עיסה אחרת, ויש עיסה שלא הופרשה ממנה חלה, שנתערבה בעיסה שהופרשה ממנה חלה, לדעת השו"ע כל העיסה נעשית טבל, ולכן יפריש מכל העיסה שיעור הפרשת חלה (כזית). ולרמ"א אין לעשות כך לכתחילה⁹.

4. לדעת השו"ע אם טעם הסוכר ניכר בעיסה מברך במי"מ. ולדעת הרמ"א :
 "...אא"כ יש בהם הרבה תבלין או דבש שכמעט הדבש והתבלין הם העיקר"¹⁰ ומסביר ערוה"ש שאין כוונת הרמ"א שהולכים
 אחר הרוב והמיעוט, אלא ההבחנה, אם למראית עין ניכר שאין זה פת סתם, והכל רואים שהוא פת ביצים וכדו"¹¹.

- 1 שיעור החייב בחלה הוא מ- 1.666 ק"ג קמח להפרשה בברכה, מ- 1.200 ק"ג קמח להפרשה בלי ברכה. (עי"פ הגר"ח, נאה ב- "שעורי תורה")
- 2 ויש אומרים להפריש בלא ברכה רק מ- 1.615 ק"ג (אוצר דינים לאשה ולבת).
- 3 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ז, ס"ב.
- 4 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ז, ס"ב. וש"ך סק"ו.
- 5 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ז, ס"ה.
- 6 אנציקלופדיה תלמודית כרך ז', עמוד תי"ז, הערה 140. וכמוכן שיש לברר מה הבעיה הטכנית במקרה זה, והאם לא ניתן להתגבר עליה באופן פשוט.
- 7 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ד, ס"א.
- 8 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ה, ס"א.
- 9 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ה, ס"ב.
- 10 שו"ע יו"ד, סימן שכ"ד, ס"א.
- 11 שו"ע או"ח, סימן קס"ח, ס"ז.
 ערוך השולחן, או"ח, סימן קס"ח, ס"ק כ"ד.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
 ראשי הכולל

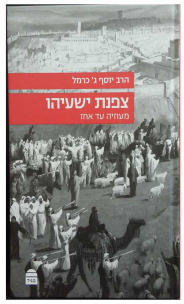
גם אני מאשר :
 הרב שאול ישראלי

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וברור מקיפים במקורות בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

